

Oponentský posudek doktorské disertační práce

Mgr. Andrea Alon. *Ďábel strážný: téma identity v mexickém románu na přelomu tisíciletí.*
Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, Ústav románských studií, Praha 2012. 166 str.

Disertační práce Andrey Alon je významným vstupem české hispanistiky na pole mexického románu přelomu tisíciletí, u nás zatím téměř neprobádaného. Interdisciplinární studie románu Xaviera Velaska *Ďábel strážný* je výsledkem autorčina mnohaletého odborného zájmu o současnou mexickou prózu, který se již projevil publikační činností např. ve vědecké monografii *Mexiko. 200 let nezávislosti* („Mexický román na přelomu tisíciletí“, 2010) či v internetovém literárním časopisu *iLiteratura* („Paříž poctila mexické spisovatele – panorama současné mexické literatury“, 2009). Jedná se o práci pečlivě strukturovanou a fundovanou, která studované dílo zdařile včleňuje do kontextu mexické literatury.

Ústřední osu literárního zkoumání Andrey Alon tvoří námět hledání identity hlavní hrdinky Velaskova románu. Toto literární téma *par excellence*, které nikterak překvapivě stojí rovněž v samotném základu moderní mexické literatury a ve 20. století nabývá mistrovských podob napříč žánry v dílech Alfonsa Reyese, Juana Rulfa, Octavia Paze, Eleny Garro, Carllose Monsiváise a jiných, získává u Xaviera Velaska další, globalizovanou, dimenzi. Přístup Andrey Alon k tematické linii analyzovaného románu je pro českého čtenáře neocenitelný právě v tom, že chápe toto dílo jako kombinaci tradice s novostí. Přibližuje jej ze synchronní perspektivy jako generační výraz současného globalizovaného světa, jenž mexickou národní kulturu přesahuje a zprostředkovává porozumění skrze dnešní generaci srozumitelné odkazy na komiks a konzumní společnost. Vedle toho však zároveň z diachronního pohledu představuje *Ďábla strážného* jako „originalitu zakořeněnou v tradici“, tedy jako dílo soudobé tvorby, kterému je možné hlouběji porozumět pouze na základě znalosti mexické literární tradice a národní kultury.

Tato dvojdomá interpretace je patrná od první kapitoly. Autorka v ní velmi výstižně osvětluje návaznost Velaskova románu na tři vývojové linie mexické literární tradice z období padesátých a šedesátých let, konkrétně na mexickou juvenilní literaturu, na vývoj literárního ztvárnění ženy jako hlavní hrdinky prozaického díla a v neposlední řadě na proměny literárního obrazu města. Kontext hledání identity protagonistky románu *Ďábel strážný* – dospívající dívky, jejímž životním prostorem je prostor výlučně městský a jejímž životním postojem je pohrdavá negace zavedených konvencí a neustálý hlad po nových zážitcích – by byl výrazně ochuzený bez odkazu na rebelii hlavních hrdinek románů *Na neshledanou, můj Ježíši* (*Hasta no verte, Jesús mío*, 1969) Eleny Poniatowské či *Vzpomínky na budoucnost* (*Los recuerdos del porvenir*, 1963) Eleny Garro, jež podnítily silící hlas mexických spisovatelek v 80. letech. Stejně příhodný je i autorčin poukaz na vykreslení městského prostoru jako pozadí k teenagerovskému vzdoru hlavních hrdinů románů *Z profilu* (*De perfil*, 1966) José Agustína či *Zajíček* (*Gazapo*, 1965) Gustava Sainze. Tento prostor je svou fragmentarností

mnohem bližší současné próze než prvotní Fuentesovo pojetí města jako různorodosti spojené v jednotu.

Fundované zázemí pro interpretaci tématu hledání identity v *Ďáblu strážném* je po literárně-historickém vhledu z první kapitoly doplněno nejpodstatnějšími informacemi o autorovi románu v kapitole druhé a především velmi užitečnou analýzou struktury díla v kapitole třetí. Andrea Alon se věnuje výstavbě textu založené na dvojím principu pásma a kruhu/spirály, jež umožňuje střídání perspektiv nahlížení na hlavní hrdinku prostřednictvím juxtapozice vševědoucího vypravěče (využívajícího neutrální spisovnou španělštinu) a monologu protagonistky (plynoucího v hovorové a ironií nabitě „špangličtině“). Autorka dále upozorňuje na hybridní povahu Velaskova textu vzniklou mísením různých románových typů a žánrů, které je podtrženo využitím metaliterárních prvků odkazujících stejnou měrou na bibli, na komiks a videohry a na punkrockovou hudbu. Obzvláště opakovaná zmínka skladby Iggyho Popa *The Passenger* zdůrazňující ústřední motiv cesty a (překračované) hranice opět připomíná kombinaci diachronního a synchronního prvku: Velaskův román vychází ze starobylé tradice pikareskního a iniciačního žánru a zároveň je intertextuálním využitím punkových textů spojen s posledními desetiletími 20. století.

Jádrem disertační práce Andrey Alon je čtvrtá kapitola, kde se autorka dostává k samotné interpretaci hledání identity hlavní hrdinky Violetty / Rosy del Alba. Zakládá ji (opět ve zdařilé kombinaci vertikálního a horizontálního pohledu) na dvou hlavních tematických liniích, kterými jsou negace mexické kulturní tradice a identifikace s globalizovanou kulturou hyperkonzumní společnosti a se zjednodušenou verzí světa komiksových superhrdinů a videoher. První tři podkapitoly („Antihrdinka Violetta“, „Violetta versus Rosa del Alba“ a „Coatlicue Violetta“) se váží k jednoznačně odmítavému a pohrdavému postoji protagonistky vůči vlastnímu kulturnímu zázemí. Na základě přesvědčivého úvodního pojednání o motivovanosti jmen hlavní hrdinky s teoretickou oporou v textech Daniely Hodrové propojuje Andrea Alon složité předivo sociální a rasové hierarchie mexické společnosti s tématem tradiční role ženy v patriarchální rodině. Autorka velmi výstižně ukazuje, že opovržení hlavní hrdinky vůči průměrnosti a snobství vlastní středostavovské rodiny není vyrovnáno jiným, etickým postojem, ale pouze zrcadlí opovržení Violettiných rodičů a sourozenců z mexického hlavního města vůči venkovským příbuzným. Ač je Violettin antihrdinský postoj přímý, prostý pokrytectví a otevřeně sebeironický, nemění se nic na tom, že dívka touží po tomtéž, co její rodiče, pouze se přitom přesouvá se vyšší, globální úroveň. Její rebelský postoj je tedy do jisté míry sporný. Andrea Alon zde opakovaně odhaluje rasový základ tzv. komplexu „Coatlicue“ a zdroj ambivalentního vztahu obdivu/nenávisti Mexičanů vůči USA. Tento vztah osvětluje z psychologického hlediska poukazem na pojednání Samuela Ramose *Profil člověka a kultury v Mexiku (El perfil del hombre y la cultura en México)* založené na studii komplexu méněcennosti. V této souvislosti by bylo možná vhodné vzít v úvahu pozdější reakce mexických teoretiků (za všechny jmenujme např. Rogera Bartru), které Ramosův do jisté míry schematický text poněkud zpřesňují obohacením psychologického hlediska o kontext sociální a historický. U významu označení „Coatlicue“ užívaného Violettou hanlivě pro vyjádření omezenosti, upachtěnosti, nevhodného rasového původu a materiálního nedostatku Mexičanů by snad stála za zmínku ještě další dimenze: odkaz na symboliku plodnosti Země,

ženského principu, mateřství, závazku, tedy všeho, co se přičí Violettině potřebě domnělé svobody a nevázanosti, elegance a stylu spojeného s hyperkonzumenstvím v globalizovaném světě.

Posledně zmiňovanou stránku osobnosti hlavní hrdinky Andrea Alon podrobně studuje v podkapitolách „Svět komiksu...“, „Gringa Violetta...“ a „Globalizovaná hyperkonzumentka Violetta“. Věnuje se problematice komiksu, jeho spojitosti s konzumní literaturou na jedné straně a jeho možného uznání jako svébytného literárního žánru na straně druhé. Uvádí stručnou charakteristiku superhrdinů, s nimiž se protagonistka románu identifikuje. Neopomíjí poukázat ani na odraz komiksového jazyka ve Velaskově textu či na zajímavý kontrapunkt, který k Violettině identifikaci se Supermanem tvoří příbuznost jejího románového protějšku, Piga, s nemotorným Charliem Brownem z komiksu *Peanuts*. Neméně důležitou roli v této části čtvrté kapitoly hraje též motiv hyperkonzumenství symbolizovaný v očích hlavní hrdinky vysněným New Yorkem a Las Vegas. Základní teoretický vhled do této oblasti získává Andrea Alon v textech Gillese Lipovetského, jehož myšlenky aplikuje na narcistní povahu Violetty bažící po sebepotvrzení své výjimečnosti v luxusu a moci peněz a propadající se přitom do čím dál bezútešnějšího postavení hispanoamerické přistěhovalkyně bez platných amerických dokladů, do postavení luxusního zboží na trhu prostituce. Autorka zároveň zdůrazňuje střízlivou a sebeironickou schopnost hlavní hrdinky zhodnotit svou situaci. Proto v závěru čtvrté kapitoly poněkud překvapuje směřování interpretace Velaskova románu k „úsměvnému happy-endu“ a „naději na nový život“ bez masky, s materiálním zajištěním a po boku milované osoby. Vzhledem k tomu, že v průběhu své studie autorka odkazuje k *Ďáblovi strážnému* jako k „punkové“ parodii na americké filmové pohádky pro dospělé, by čtenář mohl očekávat poněkud jízlivější interpretační zakončení.

Pátá kapitola s názvem „Mimeze versus fikce“ nabízí srovnání Velaskova *Ďábla strážného* s románem *Salon krásy* dalšího současného mexického autora, Maria Bellatina. V návaznosti na tematicky velmi dobře propojený blok prvních čtyř kapitol týkajících se pouze Velaskova textu působí tato zdařilá komparativní studie založená na Doleželově teorii fikčních světů jako postskriptum. Zároveň však vytváří zajímavý rámec celé práce zpětným odkazem na první kapitolu a v ní obsaženou klasifikaci prózy psané mladými mexickými spisovateli v šedesátých letech 20. století, když vidí ve Velaskově a Bellatinově próze jistou návaznost na dichotomii, kterou představovala tzv. „literatura de la Onda“ a „Escritura“.

V souvislosti s první a pátou kapitolou si dovoluji navrhnout dva náměty k diskusi. Nezůstane bez povšimnutí, že Andrea Alon koncipuje svou studii mimo jiné také jako rehabilitaci mexické juvenilní literatury označené v roce 1969 literární kritičkou Margo Glantz jako „literatura de la Onda“ (název odkazující na určitou povrchnost „vlny“ mexického kontrakulturního hnutí mladých lidí v 60. letech minulého století) v protikladu k druhému literárnímu proudu pojmenovanému jako „Escritura“ (tedy „psaní“ odkazující na sebereflexivní literaturu). V oprávněné snaze upozornit na poněkud zavádějící charakter názvu „literatura de la Onda“ u románové tvorby, která se podle autorky časem ukázala jako důležitý zdroj inspirace pro současné autory, však Andrea Alon využívá argumenty, které v celkovém kontextu mexické literatury ztrácejí svou opodstatněnost. Základní rys „podvratnosti“ a „rebelie“, který Alon připisuje juvenilní literatuře 60. let, se v dlouhodobé

perspektivě stává záležitostí relativní, kterou je nutno vždy vztáhnout ke kontextu doby: stejně „podvrtná“ se ve vztahu k literárnímu kánonu svého časujevila poezie skupiny *Contemporáneos*, jako později básnická inovace a poetická vize historie v *Labyrinthu samoty* Octavia Paze, lakoničnost a pronikavost próz Juana Rulfa či kloubení vysoké a lidové kultury v literárních kronikách Carlose Monsiváise, nemluvě o kompozičním a jazykovém experimentování v prvních románech Carlose Fuentesese. Podle mého názoru lze tyto autory v 60. letech jen stěží označovat za „oficiální proud mexické literatury“, pokud toto označení nemá samoúčelně sloužit jako vymezení vůči obhajované juvenilní literatuře. Dělení nejmladší generace mexických spisovatelů provedené na konci šedesátých let kritičkou Margo Glantz sice může být nešťastně pojmenované, předjímá však velmi výstižně hodnocení mnoha literárních kritiků týkající se literární tvorby přicházející po období tzv. boomu hispanoamerické literatury (za všechny je možno uvést Donalda Lewise Shawa a jeho vizi „postboomu“ a „postmodernismu“).

Za poněkud nepřesné považuji rovněž spojení skupiny spisovatelů *Crack* s prvním programovým odmítnutím povinnosti „psát národní literaturu“. Jak upozorňuje mexický literární kritik Christopher Domínguez Michael ve svém článku „La patología de la recepción“ (*Letras Libres*, 2004), odklon od národní tematiky rozhodně není rysem pouze současné mexické či hispanoamerické literatury, ač tak byl literárními uskupeními *Crack* či *McOndo* proklamován. Myšlenka univerzality a kosmopolitní orientace je konkrétně v mexické literární tradici přítomna po celé 20.století a propagovali ji mimo jiné Alfonso Reyes, Jorge Cuesta, José Revueltas, Octavio Paz, Salvador Elizondo či Sergio Pitol.

Disertační práce Mgr. Andrey Alon je soustředěnou interdisciplinární studií, která je nesporně přínosná v oblasti analýzy nejnovější mexické literatury jak v literárně-kritickém ohledu, tak v oblasti kulturních studií. Autorka využívá rozsáhlou sekundární literaturu, podrobně strukturuje, výborně formuluje.

Práce naprosto odpovídá požadavkům kladeným na doktorské disertační práce. Jednoznačně souhlasím s tím, aby byla předložena k obhajobě.

Olomouc 13.prosince 2012

Markéta Riebová, Ph.D.